

มติชนรายวัน : หนังสือพิมพ์คุณภาพ
เพื่อคุณภาพของประเทศ
วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ปีที่ 32 ฉบับที่ 11557 มติชนรายวัน

การให้การศึกษาพลเมืองโลก (Educating the World Citizens)

คอลัมน์ จิตวิวัฒน์

โดย อนุชาติ พวงสาส์น www.thaissef.org, <http://twitter.com/jitwiwat> แผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสวดศรี-สฤษดิ์วงศ์ สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เมื่อวันที่ 8-9 ตุลาคม พ.ศ.2552 ที่ผ่านมา ผู้เขียนได้มีโอกาสเดินทางไปเข้าร่วมประชุมเรื่อง "การให้การศึกษาพลเมืองโลกสำหรับศตวรรษที่ 21 (Educating the World Citizens for the 21st Century)" ที่ DAR Constitution Hall ณ กรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา

การประชุมครั้งนี้จัดโดย Mind & Life Institute และมีองค์กรร่วมจัดเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงในสหรัฐอเมริกาจำนวนมาก อาทิ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สแตนฟอร์ด เพนซิลวาเนีย วิสคาซซิล-แมดิสัน จอร์จ วอชิงตัน มิชิแกน และสมาคมจิตวิทยาอเมริกา เป็นต้น โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 2 พันคน

การจัดประชุมเป็นไปอย่างเรียบง่าย แบ่งเป็นการสนทนาในภาคเช้าและภาคบ่าย รวมเป็น 4 ช่วงแต่ความสำคัญของการประชุมครั้งนี้ นอกจาก องค์ดาไล ลามะ ซึ่งเข้าร่วมประชุม และเป็นผู้ร่วมสนทนาตลอดการประชุมแล้ว ผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละช่วง ยังประกอบด้วย แพทย์ นักวิทยาศาสตร์ นักการศึกษา นักบวช นักพัฒนา และครูอาจารย์ ที่มีชื่อเสียงและมีผลงานระดับโลก ซึ่งมีความร่วมมือกันในทางวิชาการมาเป็นระยะเวลายาวนาน

คำถามสำคัญของการประชุมในครั้งนี้คือ ข้อท้าทายที่วาระบบการศึกษาหรือระบบการเรียนรู้ในปัจจุบันจะสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร?

เราจะสามารถจัดการศึกษาหรือกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความเมตตากรุณา (Compassion) มีสมรรถนะ (Competent) มีจริยธรรม (Ethic) และเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม (Engaged Citizens) ในท่ามกลางพัฒนาการของโลกและสังคมที่มีความสลับซับซ้อนและเชื่อมโยงไร้พรมแดนกันได้อย่างไร?

ฐานคิดและความเชื่อของการประชุมนี้ เล็งเห็นว่าการสร้างพลเมืองแห่งอนาคตนั้น มิสามารถวัดได้ด้วยความรู้และทักษะ (Cognitive Skills and Knowledge) เพียงเท่านั้น แต่เราต้องสร้างเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งกาย ใจ และสมอง ให้เทียบพร้อมด้วยทักษะเชิงอารมณ์ สังคม และความมีคุณธรรม

ซึ่งโดยรวมๆ เรียกว่า กระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Practices) การสนทนาในช่วงแรก เริ่มจากวิสัยทัศน์หรือมุมมองต่อการพัฒนาพลเมืองของโลก ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนาต่างเห็นพ้องกันว่า เยาวชนพลเมืองของโลกกำลังตกอยู่ในสภาวะที่เลวร้ายจากสิ่งแวดล้อมรอบด้าน ปัญหาความรุนแรง สงคราม ความขัดแย้ง ระบบการแข่งขันที่เร่งเร้า ความแตกแยกทั้งในด้านเชื้อชาติ สีผิว และฐานะทางเศรษฐกิจ

ตัวอย่างเช่น ในสหรัฐอเมริกาเอง พบว่าความรุนแรงต่อเยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพิ่มสูงขึ้นถึง 3 เท่า เยาวชนในสหรัฐอเมริกากว่าร้อยละ 60 กำลังตกอยู่ในสถานะล่อแหลมต่อความรุนแรง ปัญหาดังกล่าวจึงนับเป็นความน่าห่วงใยในอนาคตของสังคมโลกเป็นอย่างมาก

องค์ดาไล ลามะ แสดงทรรศนะในเรื่องนี้ว่า ถึงเวลาแล้วที่เราต้องสร้างคนรุ่นใหม่ที่ดีขึ้นไปด้วยความหวังและความรับผิดชอบต่อสังคม

เราต้องสร้างระบบการศึกษาที่เติมเต็มด้วยความเมตตากรุณา (Education with Compassion) การศึกษาต้องสร้างให้คนมีความสุขด้านในอย่างแท้จริง (Truly Inner Happiness)

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมคนรุ่นใหม่ ครู-อาจารย์จึงมีบทบาทที่สำคัญมาก ครู-อาจารย์ต้องมีสติ (Mindfulness) มีความเมตตากรุณา (Compassion) ในการพัฒนาปัญญา ในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ครูและนักเรียนต้องสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน โดยนัยนี้ การเตรียมความพร้อมของครู-อาจารย์ จึงนับเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาเพื่ออนาคต

ในช่วงที่สอง ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่อง ความจดจ่อ (Attention) การควบคุมอารมณ์ (Emotion Regulation) และการเรียนรู้ (Learning) วิทยาการซึ่งเป็นจิตแพทย์ชี้ให้เห็นว่า ความมุ่งมั่นและการควบคุมอารมณ์มีความสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก หากเด็กมีภาวะอารมณ์ที่เป็นเชิงลบ มีอารมณ์โกรธที่มากเกินไป จะทำลายศักยภาพและความเมตตากรุณาในตน การสอนเยาวชนให้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์จึงมีความสำคัญมาก ซึ่งในเรื่องนี้จะเกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงพัฒนาการของมนุษย์ ที่จะทำให้เข้าใจว่าพัฒนาการของร่างกายและสมองในช่วงใด ควรใส่การเรียนรู้ด้านจิตตปัญญาอย่างไรที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเยาวชน

นอกจากในเรื่องพัฒนาการของร่างกายและสมองของเด็กแล้ว นักการศึกษาอีกท่านยังชี้ให้เห็นว่า ความมั่นคง (Security) และความสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้ (Relationship in Learning) ก็นับว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกัน หน้าที่ของครู คือการสร้างสำนักของความรับผิดชอบ ความครุ่นคำนึง การเปิดใจ ความอดทน อุทิศตน เป้าหมายเชิงบวก และแรงจูงใจ เด็กจึงเปรียบเสมือนเมล็ดพันธุ์ที่ต้องการการป้อนเพาะ รดน้ำพรวนดินอย่างดี ความรู้ว่าด้วยพัฒนาการของเด็ก (Child Development) จึงมีความสำคัญในการออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ (มิใช่เพียงคำนึงถึงแต่เนื้อหาทางวิชาการ - ผู้เขียน) เช่นเดียวกับความร่วมมือและทำงานร่วมกับชุมชน มีตัวอย่างที่ถูกหยิบยกมากมายของการจัดการศึกษาในแนวใหม่ นี้ เช่น การนำโยคะ ห้องเงียบ สมาธิภาวนา มุมส่วนตัว การฝึกสติ การฝึกความเมตตากรุณา เข้าไปสอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาต่างๆ เป็นต้น

ในช่วงที่สาม ลงลึกในส่วนของความเมตตากรุณา (Compassion) และความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) วิทยาการในช่วงนี้อธิบายว่า แนวทางจิตตปัญญา (Contemplative Practices) มีความสำคัญต่อการสร้างอนาคตที่ยั่งยืนของพลเมืองและสังคม กระบวนการศึกษาต้องสร้างความเอาใจเขามาใส่ใจเราให้เกิดขึ้นในหัวใจของคน ซึ่งจะนำไปสู่ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) ในเพื่อนมนุษย์

การทำงานในเรื่องนี้จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างเป็นระบบถึงปัจจัยแวดล้อมของแต่ละคน (Personal Environment) ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (Emotion Regulation) พันธุกรรม (Genetics) ตลอดจนอารมณ์ทางสังคม (Social Emotion)

นอกจากนี้ วิทยาการยังได้เน้นย้ำเรื่องการพัฒนาครู-อาจารย์อย่างมาก ปัจจุบัน ครู-อาจารย์อยู่ในภาวะที่เครียดเกินไปที่จะรับมือกับสถานการณ์ที่เรียกร้องได้ ครู-อาจารย์ไม่สามารถจัดการสมดลต่างๆ ได้อย่างดี ครู-อาจารย์ต้องได้รับการพัฒนาชีวิตด้านใน (Inner Life) ให้เข้มแข็งทั้งกาย ใจ และจิตวิญญาณ การปฏิบัติภาวนาและการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Practices) จึงมีบทบาทที่สำคัญมากในการเตรียมความพร้อมและความเข้มแข็งของครู-อาจารย์

อย่างไรก็ตาม ท่านมาติเยอ ริการ์ นักบวชสายทิเบตชาวฝรั่งเศส ซึ่งร่วมอยู่ในวงสนทนาด้วย ก็ได้ดอกหญ้าไว้อย่างน่าสนใจว่า หากเราสนใจเรื่องความเมตตากรุณาและความรัก (Compassion and Love) ที่อยู่ในระดับชีวิตวิทยาหรือร่างกายเท่านั้น คงจะไม่เพียงพอและยั่งยืน แต่เราต้องสนใจในการสร้างความเมตตากรุณาและความรักที่มาจากต้นในของมนุษย์อย่างแท้จริงด้วย

ในช่วงสุดท้าย เป็นบทบูรณาการและการมองทิศทางในอนาคต ศาสตราจารย์ลินดา คณบดีวิทยาลัยศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด กล่าวว่า เราคงไม่สามารถทำเพียงแค่นำเรื่องปฏิบัติภาวนาหรือการนั่งสมาธิเข้าไปในระบบการศึกษาเฉยๆ เพราะระบบอาจจะยังไม่เอื้ออำนวย

แต่เราต้องเน้นความสำคัญในเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เราต้องสร้างเรื่องความสุขหรือสุขภาวะทั้งระบบโรงเรียน (Whole School Happiness) ซึ่งกินความรวมถึงความสุขส่วนบุคคล ความรับผิดชอบต่อสังคม กระบวนการเรียนรู้ เดิมโตและพัฒนาาร่วมกัน และการทำงานเป็นทีมของครู-อาจารย์ในสถานศึกษานั้นๆ

ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องมีความหลากหลาย ระบบการเรียนรู้ใหม่ต้อง เข้าใจพัฒนาการมนุษย์ มีทรัพยากรที่พอเพียง และต้องไม่ทอดทิ้งให้เยาวชนคนใดตกขบวน (No Child Left Behind) ซึ่งในประเด็นนี้

ศาสตราจารย์ทากาโอะ เฮนซ์ แพทย์ทางสมองแห่งมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด ก็ยัง ย้ำว่า ประสบการณ์ในช่วงต้นของชีวิต (Early Life Experiences) นับว่ามีความสำคัญมากต่อ พฤติกรรมของมนุษย์ และเราจำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจกลไกการทำงานของสมองว่า ช่วงที่ เป็นวิกฤต (Critical Period) นั้นมีความสำคัญมากสำหรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเมตตา กรุณา

ศาสตราจารย์ริชาร์ด เดวิด แห่งมหาวิทยาลัยวิสเคอซิล-แมดิสัน ซึ่งทำงานวิจัย ระยะเวลาในเรื่องนี้ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นที่น่ายินดีที่ สิ่งที่เหมือนกันระหว่าง Contemplative Science และ Basic Science คือต่างเห็นพ้องกันว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปได้ (Change is Possible) และยังเน้นย้ำถึงทิศทางการวิจัยที่มีความสำคัญในอนาคตว่า

1) การศึกษาว่าด้วยความเมตตากรุณานั้น ไม่ควรจำกัดอยู่ในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ควรศึกษาว่า ความเมตตากรุณา มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรอบข้างหรือสังคมอย่างไร (Social Impacts)

2) เราควรก้าวข้ามการทดสอบทางการศึกษาแบบปรนัย (Choice Test) เพราะ ไม่สามารถวัดการเปลี่ยนแปลงได้เลย ดังนั้น เราควรเร่งศึกษาถึงศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงใน ตัวมนุษย์ที่มีความหลากหลาย

3) ความสุขคือเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์และสังคม ความสุขของมนุษย์จึงมี ความสัมพันธ์อย่างยิ่งต่อสุขภาวะของสังคมโดยรวม

4) นักวิทยาศาสตร์ต้องใส่ใจศึกษาเรื่อง ความจดจ่อ (Attention) เพราะความ เข้าใจในเรื่องนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจในพฤติกรรมของเยาวชนและกระบวนการเรียนรู้ของเขา เด็กติดเกม เพราะเกมสร้างให้เกิดความจดจ่อในเด็ก เราไม่ควรเพียงแคंपฏิเสธเกม แต่ความ ท้าทายคือทำอย่างไรให้เกมเป็นเกมที่สร้างสรรค์และสร้างให้เกิดความรักความเมตตา อนึ่ง เรา ต้องการกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย วิธีการหนึ่งจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทั้งหมดอย่าง แน่นนอน

และ 5) สุดท้าย ทีมวิจัยแบบบูรณาการ (Transdisciplinary Team) และการ เชื่อมโยงงานวิจัยพื้นฐานสู่ปฏิบัติการจริงในพื้นที่ (Translational Research to the Field) นั้น มีความสำคัญเป็นอย่างมากในเรื่องนี้

ในตอนท้าย องค์ดาไล ลามะ ได้กลับมาสรุปเพื่อดอกย้ำอีกครั้งว่า การสร้าง แรงจูงใจและความตระหนัก ต่อการสร้างการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นมีความ สำคัญมาก การสร้างทรรศนะในเชิงบวก เราต้องสร้างสติทุกนาที เราต้องมีทั้ง วจีกรรม (Verbal Action) กายกรรม (Physical Action) และมโนกรรม (Mind Action)

ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นคนไทยเพียงคนเดียวที่เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ อดสะท้อน ย้อนนึกมาถึงกระบวนการเรียนรู้ของระบบการศึกษาของเราไม่ได้ว่า ณ ดินแดนพุทธภูมิแห่งนี้ เราดูเหมือนจะละเลยนำสิ่งที่ดีมีคุณค่ายิ่งในแผ่นดินมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนมนุษย์และ เยาวชนคนรุ่นหลัง

การจัดการศึกษาที่เดินรอยตามฝรั่งแต่จะสร้างสมปัญหาอย่างมากมาย มหาศาล

การศึกษาไทยเร่งสร้างให้เกิดการแข่งขันและเอาชนะ

ในวันนี้การจัดการศึกษาในโลกตะวันตกกำลังเปลี่ยนไปเพื่อเผชิญกับความท้า ทายใหม่ๆ ของมวลมนุษยชาติ แต่การศึกษาของไทยและวงการวิชาการไทยกำลังติดกับอยู่กับการ แข่งขันจนละเลยการพัฒนาความเป็นมนุษย์โดยสิ้นเชิง

หากครู-อาจารย์ของเรายังอยู่ในภาวะเครียดและสับสน มุ่งถ่ายถอดความรู้จากเพียงตำราและ เนื้อหาโดยไม่สนใจชีวิตของผู้เรียน แล้วเราจะสร้างเยาวชนในอนาคตที่มีความสุข มีความรัก

ความเมตตา เป็นเยาวชนที่รู้จักการเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสันติสุขได้อย่างไร หากการปฏิรูปการศึกษารอบสองของเราไม่สามารถก้าวข้ามหลุมดำที่ยิ่งใหญ่นี้ไปได้ อนาคตของสังคมไทยคงอยู่ในสถานะที่น่าเป็นห่วงยิ่ง
